

STRATEGIES AND DIFFICULTIES IN THE TRANSLATION OF IT TERMINOLOGY

СТРАТЕГІЇ Й ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ

Vasylevska T. / Василевська Т.В.

senior lecturer / ст.. викладач

ORCID ID: 0000-0003-4293-3311

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Velyka Vasylkivska, 73, 03680

Анотація. У статті розглядаються особливості та стратегії перекладу ІТ-термінології українською мовою. На основі аналізу лінгвістичної та перекладознавчої літератури, а також прикладів із сучасних джерел визначено структурні та семантичні характеристики ІТ-термінів, серед яких найпоширенішими є двокомпонентні одиниці. Окреслено основні проблеми перекладу, зокрема полісемію та омонімію, передачу іноземних реалій, переклад метафоричних термінів, відсутність еквівалентів та необхідність уніфікації. Запропоновано покроковий алгоритм аналізу перекладу та описано найпоширеніші техніки перекладу, такі як транскодування, запозичення, описовий переклад та використання рекомендованих стандартів. Зроблено висновок, що адекватний переклад ІТ-термінів вимагає не лише точності та збереження технічного значення, але й адаптації до комунікативних потреб української аудиторії.

Ключові слова: термін, термінологія, ІТ-термін, переклад, прийоми перекладу.

Вступ.

Науково-технічний прогрес початку 21 століття, активне впровадження інноваційних технологій у різні сфери суспільного життя та розвиток сучасних інформаційних мереж призвели до формування нових термінологічних систем, серед яких важливе місце займає термінологічна система ІТ-технологій. Її дослідження є надзвичайно актуальним. В українській мові ця система перебуває на стадії формування, що визначає необхідність не лише ґрунтовних наукових досліджень, а й ширшого теоретичного осмислення.

Терміни як мовні одиниці, що позначають спеціальні або професійні поняття науки і техніки, є невід'ємною частиною науково-технічних текстів. З точки зору перекладу, вони створюють значні труднощі при відтворенні українською мовою через багатозначність, відсутність усталених відповідників для неологізмів, а також через національну варіативність англійської мови (американський, британський, канадський та інші варіанти).

Переклад ІТ-термінології є одним із найскладніших завдань у лінгвістиці та перекладознавстві, оскільки ця лексика розвивається надзвичайно динамічно,

активно використовується в різних галузях промисловості та потребує особливої уваги. Однак досягнення адекватного перекладу ускладнюється необхідністю додаткових знань про походження, класифікацію та функціонування термінологічних одиниць відповідної термінологічної системи.

Метою статті є дослідити особливості та стратегії перекладу ІТ-термінів українською мовою, виявити проблемні аспекти їх відтворення у словникових та публіцистичних текстах, а також розробити методологічні підходи до аналізу та адекватного відтворення термінологічних одиниць в ІТ-індустрії. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язати такі завдання: 1) проаналізувати поняття «термін» у контексті сучасних лінгвістичних досліджень та охарактеризувати його структурні та семантичні параметри; 2) виявити проблемні аспекти перекладу ІТ-термінології та розробити методологію аналізу процесу перекладу таких термінів; 3) визначити характерні риси словникових ІТ-термінів; 4) дослідити риси та розробити стратегії перекладу ІТ-термінів у словникових та публіцистичних текстах.

Матеріалом дослідження є дані, отримані в результаті огляду та систематичного аналізу комплексних досліджень мовної варіативності, зарубіжних та вітчизняних наукових джерел, матеріалів періодичних видань, а також зразків з тлумачних, двомовних та етимологічних словників.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток усіх сфер людського життя призводить до появи великої кількості термінів. Термін дозволяє однозначно та точно описувати поняття як у точних (математика, фізика, хімія), так і в гуманітарних (лінгвістика, літературознавство, мистецтвознавство) галузях. У межах однієї галузі терміни мають конкретне значення та не потребують додаткового тлумачення. Використання термінів є необхідним компонентом функціонування мови, особливо в науково-технічному дискурсі, оскільки мовні засоби дозволяють формувати нові поняття та спеціальну лексику. Часто терміни утворюються шляхом використання багатозначних загальномовних слів у спеціальній науковій галузі, наприклад, у назвах машин, матеріалів, речовин, гаджетів тощо.

У 1961 році лінгвіст Д. Лотте вперше розглянув «термін» як частину термінологічної системи та обґрунтував вимоги до них: вмотивованість, однозначність, простота, систематичність, стислість [10]. Під його керівництвом було створено наукову термінологічну школу, яка займалася проблемами стандартизації термінології. Теоретична термінологія сформувалася в 1970–1980-х роках як самостійна наукова галузь, але єдиного визначення «терміну» досі немає. Сьогодні існує понад 3000 визначень цього поняття.

У класичних працях термін розглядається як:

- слово або фраза спеціальної мови, створена для точного вираження спеціальних понять [2];
- лексична одиниця спеціального призначення, що позначає загальне, конкретне або абстрактне поняття [4];
- слово або фраза для чіткого вираження поняття в певній галузі знань, виробництва чи культури [1];
- лінгвістичний знак, що представляє спеціальний об'єкт або поняття в терміносистемі [6], [5].

В наші дні термін розглядається як функціональне текстове явище, вербалізоване поняття та об'єкт когнітивного аналізу [9]. Основні ознаки термінів: точність, однозначність, системність, стилістична нейтральність, відсутність емоційності та експресивності, здатність до утворення нових термінів [7], [3]. Серед важливих явищ у термінології:

- детермінологізація - перехід терміна до загальноновживаної лексики;
- термінологізація - перехід від загальноновживаного слова до терміна;
- ретермінологізація - перенесення терміна з однієї термінологічної системи до іншої [9].

Галузь термінології тісно пов'язана з загальноновживаною лексикою, але не збігається з нею, оскільки терміни можуть виникати шляхом запозичення або утворення нових слів. Для перекладу термінів, особливо в ІТ-сфері , важлива точність, оскільки навіть незначна неточність може призвести до непорозумінь.

Дослідження структурно-семантичних характеристик термінів є важливим через значну роль фахової лексики в англійській мові, особливо в ІТ-сфері. Швидкий розвиток технологій стимулює створення нових термінів для позначення явищ і процесів. Терміни утворюють системи, що відображають поняття певної професійної сфери.

Впровадження ІТ-термінів проходить кілька стадій: винайдення, співвіднесення з явищем, первинне сприйняття спеціалістами, використання в міжнародних виданнях та поширення серед користувачів. Тематичні напрями ІТ-термінології включають апаратне та програмне забезпечення, програмування, функціонування обчислювальних систем та комп'ютерні технології.

Структурно терміни поділяються на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні. Найпоширенішими є: *двокомпонентні* (іменник + іменник, прикметник + іменник, дієслово + іменник) наприклад: *edge connector, hard disc, adding element*.

У *трикомпонентних* конструкціях можуть використовуватися прийменники. Наприклад:

- 1) прикметник + прикметник + іменник: *free economic zone, an additional monthly income*;
- 2) прикметник + іменник + іменник: *the structural type of proposals*;
- 3) іменник + прикметник + іменник: *encryption of document storage*.

Структурна класифікація Р. Синдеги та О. Іващишиної, є більш розширена. Вона зосереджена на особливостях термінів ІТ-сфери [8]. Вона вирізняє такі типи:

- прості терміни – *file* ;
- складні терміни – *hotlist* ;
- терміни-словосполучення – *fire button* ;
- терміни-скорочення – *CLS (clear screen)*;
- аббревіатури – *PC (personal computer)*;
- акроніми – *ALGOL (Algoritmnic Language)*.

Переклад термінології є однією з найскладніших проблем у перекладознавстві, більшість термінів, оскільки термінологічна лексика надзвичайно швидко розвиваються. Сучасний перекладач повинен пам'ятати, що адекватний переклад неможливий без врахування структурних та семантичних особливостей ІТ-термінів.

Слід зазначити, що процес уніфікації та використання ІТ-термінології ускладнюється низкою факторів. Створення технологій є здебільшого колективними зусиллями, а не діяльністю однієї людини. Ці технології розробляються найчастіше в англomовних країнах, тому і творення термінів відбувається англійською мовою. Також терміни використовуються не лише фахівцями певної галузі, а й широке коло нефахівців у різних країнах світу. Це ускладнює визначення термінів, оскільки з'являються їх різні варіанти, а процес вибору одного загальноприйнятого варіанту часто залежить від «популярності» та поширеності певної назви.

Тому для перекладу даної лексики необхідно мати покроковий алгоритм аналізу термінів. Спочатку це робота з оригінальним текстом з метою виявлення термінологічних одиниць. Варто підкреслити, що перекладач має добре орієнтуватися в ІТ-сфері або мати консультанта з цієї галузі. Далі пошук відповідного аналогу в тексті, якщо він є. За необхідності можна визначити інші можливі варіанти перекладу, якщо такі існують. І останній етап – це проведення аналізу перекладу для оцінки адекватності запропонованих термінів у перекладі.

На перший погляд переклад термінів ІТ сфери здається не дуже складним, адже всі терміни є англomовними та здебільшого інтернаціональними і набули широкого вжитку у цій сфері. З іншого боку, перекладач все одно стикається із труднощами їх перекладу. Основні труднощі перекладу ІТ-термінів пов'язані з точним тлумаченням та передачею англomовних реалій. Дослівний або буквальный переклад термінів без розуміння суті процесів та механізмів, описаних в оригінальному тексті, може призвести до помилок перекладу.

В. Табанакова виділяє чотири класи нормативних засобів перекладу:

- неперекладні терміни (назви корпорацій, програм, додатків: Apple ,

Microsoft, Asus та інші); - запозичення через транскрипцію, тобто відтворення звукової форми автентичного терміну за допомогою звуків та букв українського алфавіту (файл, сканер); - переклад семантичним еквівалентом або функціональним аналогом – наближений переклад, сутність якого у тому, що перекладач знаходить відповідний англійському терміну український корень (network – мережа); - калькування (морфемне та лексичне) – заміна складових частин лексичної одиниці оригіналу на лексичні відповідності мови перекладу (hyperlink – гіперпосилання).

Що стосується прийомів перекладу, слід зазначити, що вони різноманітні. Основним методом передачі термінів є переклад з використанням лексичного еквівалента: social network – соцмережа; handheld scanner – ручний сканер; key – ключ; Windows operating system- операційна система Windows; internal command – внутрішня команда.

Іншим прийомом перекладу терміна на лексичному рівні є транскодування (транскрипція чи транслітерація): sticker – стікер ; operator – оператор; gigabit – гігабіт ; printer – принтер; upgrade – апгрейдити ; hacker – комп'ютерний зламанник.

Також використовують калькування: cyber security – кібербезпека; website – веб-сайт; abstract semantic network – абстрактна семантична мережа; access code – код доступу; absolute disk read – абсолютне зчитування з диску; autorepeat – автоматичний повтор.

Наступний спосіб перекладу термінів є експлікація або описовий переклад: native mode – режим роботи у власній системі команд; business application – програма комерційних розрахунків; nucleus – ядро операційної системи .

Якщо значення лексичної одиниці в мові оригіналу повністю збігається зі значенням відповідної лексеми в мові перекладу, такий переклад називається еквівалентним: access – доступ; adapt – адаптувати; batch – пакет; screen – екран.

Отже, найпоширенішими засобами перекладу є транскодування, калькування та експлікація. Особливу складність становить лексика, яка не має

прямого еквівалента, і набагато більше перекладається за допомогою експлікацій. При цьому перекладач обов'язково збереже технічно визначений термін, його англomовну орієнтацію та орієнтацію на україномовного читача.

Висновки.

Переклад ІТ-термінології є актуальною та важливою проблемою сьогодення, особливо в контексті євроінтеграційних процесів в Україні та стрімкого розвитку цієї галузі. Незважаючи на відносну молодість галузі, кількість термінів у ній постійно зростає, що вимагає їх адекватного перекладу українською мовою. Однією з головних труднощів для перекладача є те, що більшість термінів мають англійське походження та орієнтовані на англomовного читача. Тому для україномовного реципієнта важливо передати термін не лише з урахуванням його технічного значення, але й таким чином, щоб він був зрозумілим та прийнятним.

Література

1. Арнольд И. В. (1991). Основы научных исследований в лингвистике. М. : Высшая школа, с.140
2. Ахманова О. С. (1969). Словарь лингвистических терминов. М. : Советская энциклопедия, с. 607
3. Гринев-Гриневиц С. В. (2008). Терминоведение. М. : Академия, с. 304
4. Лейчик В.М. (1987). Термин и его определение // Терминоведение и терминография в индоевропейских языках : сб. научн. тр. Владивосток, с. 135–145
5. Карабан В. І. (2002). Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, с. 576
6. Комарова З. И. (1991) Семантическая структура специального слова и её лексикографическое описание. Свердловск : Издательство Уральского ГУ, с. 156
7. Саламаха М. Я. (2014)/ Англomовний термін сфери охорони довкілля та його базові ознаки // Наукові записки [Національного університету «Острозька

академія»]. Сер. Філологічна. Вип. 45. с. 49–52.

8. Синдега Р., Іващишин О. (2009). Структурні особливості функціонування термінів в англomовних текстах з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. Філологічна. Вип. 11. с. 351358.

9. Селіванова О. (2011) Термін // Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, с.844

10. Лотте Д. С. (1981) Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. М. : Наука, с.57

Abstract. *The article examines the features and strategies of translating IT terminology into Ukrainian. Based on the analysis of linguistic and translation literature, as well as examples from modern sources, the structural and semantic characteristics of IT terms are determined, among which two-component units are the most common. The main problems of translation are outlined, in particular, polysemy and homonymy, the transfer of foreign realities, the translation of metaphorical terms, the lack of equivalents and the need for unification. A step-by-step translation analysis algorithm is proposed and the most common translation techniques are described, such as transcoding, borrowing, descriptive translation and the use of recommended standards. It is concluded that adequate translation of IT terms requires not only accuracy and preservation of technical meaning, but also adaptation to the communicative needs of the Ukrainian audience.*

Key words: *term, terminology, IT-term, translation, translation methods.*

Article sent: 25.09.2025

Василевська Т.В.